

De omgekeerde wereld

Of hoe ontwikkelingslanden het rijke Westen financieren

Op een markt in Colombo (Sri Lanka) draagt een man goederen naar de markt.

ieren

Uit ontwikkelingslanden stromen jaarlijks honderden miljarden méér naar rijke westerse landen dan omgekeerd. Ieder verstandig mens zou denken dat het juist andersom zou moeten zijn, maar de realiteit is die van de 'omgekeerde wereld'. Hoe is dit mogelijk? De nieuwste Oikos-publicatie – De omgekeerde wereld, of hoe ontwikkelingslanden het rijke Westen financieren – maakt dit inzichtelijk én laat zien hoe het ook anders kan.

De publicatie komt op een moment dat de effectiviteit van ontwikkelingssamenwerking in Nederland weer volop ter discussie staat. Dragen we geen water naar de zee? Veel mensen veronderstellen dat de inzet wel wat minder kan. De uitgave *De omgekeerde wereld* toont dat ontwikkelingssamenwerking in het juiste perspectief moet worden gezien. De uitspraak van minister Koenders, die in het laatste hoofdstuk de rol van Nederland toelicht, bevestigt dit: 'Uit fragiele staten stroomt op illegale manieren soms veel meer geld weg dan er aan ontwikkelingshulp binnenkomt.' Koenders ziet mogelijkheden om die onrechtvaardigheid aan te pakken, maar een eenvoudig ontwikkelingsbeleid volstaat volgens hem niet. 'Als welvarende landen zullen we in ons fragiele statenbeleid veel meer moeten samenwerken. Bovendien moeten we ons realiseren: it takes two to tango.' Bij die financiële aderlating spelen belastingparadijzen, banken en ondernemingen in rijke westerse landen vaak een bedenkelijke rol. Op die rol moet de blik volgens Koenders dan ook sterker worden gericht. 'Dat is de grootste uitdaging in de welvarende landen zelf.'

Rijke landen komen toezeggingen niet na. De Oikos-publicatie maakt duidelijk dat rijke westerse landen hun toezeggingen om de ontwikkeling in arme landen te ondersteunen niet nakomen. Zo is er nog steeds sprake van oneerlijke handelsverhoudingen en schiet de schuldkwijtschelding aan arme landen nog altijd tekort. Dat zijn twee belangrijke factoren die de omgekeerde wereld in stand houden. Bovendien besteden alleen Nederland, Noorwegen, Zweden, Denemarken en Luxemburg minstens 0,7% van hun bruto nationaal product aan ontwikkelings-

samenwerking. Terwijl rijke landen zich hier met de ondertekening van de millenniumontwikkelingsdoelen in 2000 wél aan hebben gecommitteerd. De acht millenniumdoelen zijn concrete, meetbare en tijdgebonden doelen gericht op een betere wereld in 2015. Dan moeten armoede, ziekte en honger wereldwijd sterk zijn teruggedrongen. In het achtste millenniumdoel is vastgelegd wat rijke westerse landen hiervoor moeten doen. In de Oikos-publicatie laten experts zien hoe westerse landen hierin tekortschieten, en welke actieve rol zij zelfs spelen bij de aderlating door ontwikkelingslanden.

Schrijnend is het verhaal over de aflossingen van 'schandelijke schulden': leningen die werden verstrekt aan dictatoriale regimes waarvan men van tevoren wist dat die het geld zouden misbruiken. Ook al heeft een aantal van deze landen inmiddels een democratische regering die net als de bevolking part noch deel heeft aan de ontstane schuld, dan nog moet worden terugbetaald. Weigeren is er niet bij, want dat zou verdere hulp op het spel zetten en nieuwe investeerders kunnen afschrikken. 'Crediteuren zijn vaak medeverantwoordelijk voor het ontstaan van onbetaalbare schulden', concludeert schuldenexpert Greetje Lubbi, 'maar het is niet gebruikelijk dat zij die verantwoordelijkheid ook nemen.'

Hoe de omgekeerde wereld in elkaar steekt
Aflossing van schandelijke schulden is slechts één van meerdere kanalen waardoor geld stroomopwaarts vloeit. Hoe de geldstromen tussen arme en rijke landen in elkaar zitten, heeft Eurodad pijnlijk inzichtelijk gemaakt:

Jaarlijkse geldstroom tussen rijke en arme landen

(Gemiddelde 2002–2006)

\$ 84 miljard (wereldwijd ontwikkelingsbudget)

\$ 167 miljard (overboekingen door migranten naar ontwikkelingslanden)

\$ 130 miljard (winst op investeringen in ontwikkelingslanden)

\$ 380 miljard (nieuwe leningen aan ontwikkelingslanden)

INSTROOM: \$ 857 MILJARD

UITSTROOM: \$ 1.205 MILJARD

\$ 619 miljard (schatting kapitaalvlucht)

\$ 456 miljard (aflossing van leningen door ontwikkelingslanden)

\$ 226 miljard (netto investeringen in ontwikkelingslanden)

Bron: Eurodad fact sheet: capital flight diverts Development finance, 8 mei 2008.

Tax Justice NL: 'belastingridders' strijden voor een eerlijke financieel systeem

Oikos is één van de initiatiefnemers van Tax Justice Nederland. Dit netwerk van acht organisaties zet zich sinds 2007 in voor een rechtvaardig en eerlijk internationaal belastingstelsel dat bijdraagt aan internationale ontwikkeling. Tax Justice NL richt zich daarbij op drie thema's: belastingontwijking (en de rol van belastingparadijzen), belastingcompetitie tussen landen én innovatieve financiering voor ontwikkeling. Het netwerk bundelt de krachten van verschillende organisaties om meer invloed uit te kunnen oefenen op de Nederlandse politiek en overheid. Ook wil ze graag de Nederlandse burger correct voorlichten over deze thema's. De initiatiefnemers van Tax Justice NL vinden dat de Nederlandse overheid haar belastingbeleid in overeenstemming zou moeten brengen met de doelstellingen van het Nederlandse ontwikkelingsbeleid. Deelnemende organisaties aan Tax Justice NL zijn: Stichting Oikos, Oxfam Novib, SOMO, Attac, Transnational Institute (TNI), Fairfood, Evert Vermeer Stichting en Both Ends.

In sommige opzichten lijkt dit beeld zelfs nog rooskleuriger dan de harde werkelijkheid is. Neem bijvoorbeeld de commerciële investeringen in ontwikkelingslanden. 'Om te beginnen zijn die investeringen sterk geconcentreerd in landen als China, Brazilië en India', constateert econoom Sony Kapoor. 'Dat zijn landen die deze injectie niet het hardste nodig hebben. En als je naar de echte ontwikkelingslanden kijkt, gaan de investeringen vooral naar die landen die rijk zijn bedeed met delfstoffen, zoals het olierijke Angola en het koperrijke Zambia. In ontwikkelingslanden die geen of nauwelijks natuurlijke hulpbronnen hebben, wordt ook nauwelijks geïnvesteerd.' Ontwikkelingslanden die mijnbouwconcessies afgeven doen dit overigens vaak noodgedwongen tegen extreem lage percentages. Kapoor: 'De Zambiaanse overheid krijgt bijvoorbeeld 60 dollarcent voor iedere 100 dollar koper die het land exporteert. Dat is een schamele 0,6 procent. Ter vergelijking: voor iedere 100 dollar olie die Noorwegen exporteert, ontvangt de Noorse overheid 70 dollar.'

Veel aandacht is er ook voor belastingontwijking en kapitaalvlucht. Multinationals en rijke particulieren parkeren hun winsten en vermogens steeds vaker in belastingparadijzen. John Christensen van Tax Justice Network veronderstelt dat ontwikkelingslanden hierdoor jaarlijks 385 miljard dollar mislopen. Dat is een bescheiden schatting benadrukt hij, maar nog steeds ruim 2 keer zoveel als de 150 miljard dollar die de VN in

2010 nodig acht om de millenniumdoelen te realiseren. Prijsmanipulatie in het internationale handelsverkeer is de meest gebruikte manier om geld weg te sluisen. Kapoor legt uit dat multinationals hun investeringen in ontwikkelingslanden door prijsmanipulatie vaak overwaarden, terwijl zij hun winsten er juist onderwaarden. Multinationals laten hun winsten in toenemende mate kunstmatig in belastingparadijzen vallen, waar deze niet of nauwelijks belast worden. 'Zo kunnen in Zuid-Afrika diamanten met een werkelijke waarde van 1000 dollar voor 10 dollar worden geëxporteerd. Het verschil van 990 dollar wordt elders geregistreerd, veelal in belastingparadijzen. Die kapitaalvlucht richting belastingparadijzen neemt steeds grotere vormen aan.'

Nederland: donorland of belastingparadijs?

Minister Koenders zou de omgekeerde wereld graag omdraaien. Wat betreft het naleven van millenniumdoel 8 komt dat volgens hem vooral neer op betrouwbare inkomensstromen, eerlijke handel en beleidsruimte voor ontwikkelingslanden. Dit zijn tevens de drie peilers van het Nederlandse ontwikkelingsbeleid, zet hij in de Oikos-publicatie uiteen. Zo geeft hij aan voorstander te zijn van asymmetrische handelsregels, die rekening houden met de zwakke concurrentiepositie van ontwikkelingslanden. Waar het betrouwbare inkomensstromen betreft, hecht hij aan domestic resource mobilization. Dat wil zeggen: ontwikkelingslanden moeten op een eerlijke en rechtvaardige manier zelf middelen voor ontwikkeling kunnen genereren. Daarmee volgt Nederland de uitkomst van de VN-conferentie Financing for Development in Monterrey in 2002, waar werd vastgesteld dat dit de belangrijkste financieringsbron voor ontwikkeling moet zijn. Koenders: 'Met de voortschrijdende globalisering zal progressieve belastingheffing steeds meer aandacht krijgen, zowel in rijke landen als in ontwikkelingslanden. In veel ontwikkelingslanden betalen de rijken effectief nog geen cent belasting', merkt hij op. 'Nederland ondersteunt ontwikkelingslanden bij het versterken van hun belastingstelsels, waarmee we

verzekeren dat alle groepen in de samenleving evenredig bijdragen.' Koenders stelt daarbij vast dat de beleidsruimte van ontwikkelingslanden nog teveel beperkt wordt door de hulpcondities die donoren stellen. Dat geldt bijvoorbeeld voor donoren als het IMF en de Wereldbank. 'Waar mogelijk werken we met deze instellingen samen, maar veel ontwikkelingslanden zijn volgens mij gebaat bij extra beleidsruimte.' Hulpcondities kunnen bijvoorbeeld een plafond stellen aan de uitgaven voor het ambtenarenapparaat, onderwijs of gezondheidszorg. Constateert men in het ontwikkelingsland dat hiervoor toch meer geld moet worden vrijgemaakt, dan heeft men die vrijheid niet zomaar.

Nederland leeft millenniumdoel 8 goed na, is Koenders' boodschap. Toch is er ook kritiek. Zo bestempelt Tax Justice Network Nederland als belastingparadijs. Ontwikkelingslanden zijn 1 tot 100 miljard euro aan belastinginkomsten misgelopen door de 'financiële diensten' van in Nederland gevestigde postbusmaatschappijen, heeft Stichting Onderzoek Multinationale Ondernemingen becijferd. Critici vinden de range van 1 tot 100 miljard wel heel erg ruim, maar de hamvraag voor de minister blijft: hoe valt de tegenstelling tussen belastingparadijs en donorland te rijmen? 'In OESOverband voert Nederland beleid om het aantal belastingparadijzen terug te dringen', merkt Koenders op, 'maar ik ben me ervan bewust dat er ook over ons eigen land discussie bestaat. Dat wordt nu door het ministerie van Financiën onderzocht. Zelf heb ik nog geen definitief standpunt gevormd. Nederland is een belastingparadijs, maar de vraag is nog in hoeverre dit negatieve gevolgen heeft voor ontwikkelingslanden. We zijn bereid hiernaar te kijken en bestuderen dat op dit moment.'

Miranda Broersen en Jos Sinnema

Meer weten? Lees het eerste hoofdstuk van deze publicatie op www.stichtingoikos.nl en/of bestel de publicatie via het bestelformulier op pagina 7.